

אוניברסיטת בן-גוריון בנגב
הפקולטה למדעי הרוח והחברה

המחלקה לפוליטיקה וממשל תשפ"ד, 2023/24

מבוא למחשבה מדינית

138-1-0131-01/02

קורס שנתי 5 נ"ז

ימי א' 14:00-16:00

צוות הקורס:

מרצה: ד"ר ניר ברק

nirbarak@bgu.ac.il

שעת קבלה בחדר 667 בימי ב' 09:00-10:00 או בתיאום מראש באימייל למפגש או לשיחת זום

למקרים דחופים, מספר טלפון נייד – 0544-775-404

מתרגלות:

גב' נעמה ג'אן

naamaj@post.bgu.ac.il

שעת קבלה:

גב' אילת אתגר

eilate@post.bgu.ac.il

שעת קבלה:

מטרת הקורס היא לסקור ולנתח מונחי יסוד והגות מרכזית בתולדות המחשבה המדינית – קרי פילוסופיה ותיאוריה פוליטית. הקורס מתמקד בעיקר בקאנון הפילוסופי כפי שהתעצב באירופה, אנגליה, וצפון אמריקה, משום שזאת המחשבה המדינית שעיצבה את המשטרים הדמוקרטיים-ליברליים ואת מדינת הרווחה; לצד זאת, נשלים בטעמות קטנות גם מעט מהמחשבה הפוליטית בהקשרה המקומי. את המחשבה המדינית נלמד בתוך ההקשר ההיסטורי שלה – ובתוך כך, חשוב לשים לך שרוב מוחץ של ההגות נכתבה על ידי גברים. יחד עם זאת, נשים דגש על עיון בקשר וברלוונטיות של השאלות הנידונות לבעיות פוליטיות בנות זמננו – ובתוכן גם מלחמת חרבות ברזל והמשבר הפוליטי המתמשך בישראל. הקורס מאורגן לפי תמות ושאלות מרכזיות. בתוך כל תמה נלמד ונכיר את ההגות המרכזית ותשובות שונות לאותה הסוגיה.

לכולנו ברור כי שנת הלימודים הקרובה היא שונה ומאתגרת מכל דבר אחר שהכרנו עד כה באקדמיה הישראלית – והקורס נבנה מחדש באופן כזה שיאפשר עמידה במטרות הקורס, תוך התחשבות בכל הצרכים הקיימים – ואלה שעשויים להתפתח. בתוך כך, ובהתאם למתווה המחלקה לפוליטיקה וממשל – הקורס יועבר בשתי צורות נפרדות – גם הרצאות פרונטליות בקמפוס, וגם הרצאות מוקלטות ייעודיות לכל שיעור – וזאת לצד שמירה על מסגרת מפגשי התרגול בקבוצות קטנות יותר.

אידיאלית, האופן המתאים ביותר ללימוד פילוסופיה ותיאוריה פוליטית היא דרך דיון, ויכוח (debate) והרבה חשיבה משותפת. המרכיב של דיון וחשיבה משותפת נובעים מתוך ההנחה כי לכולנו יש אינטואיציות לגבי אתיקה ופוליטיקה – ובמידה רבה אחת ממטרות הקורס היא לרכוש את הכלים והמושגים לחשוב ולהתדיין על פוליטיקה בצורה מקצועית, נאותה, ומתוך הכרות עם מסורות המחשבה השונות. אמנם המרכיב הזה נפגע בשל האתגרים הצפויים במהלך שנת הלימודים הקרובה, אך אנחנו נעשה את מרב המאמצים כדי לאפשר דיון שכזה – בין אם בקבוצות התרגול, הקמת קבוצות דיון קטנות יותר, ומפגשים לא-פורמליים ולא מחייבים שמתאימים לדיון מסוג זה. לבסוף, ייתכן ותמצא. את הקורס קשה. אל נא תהסס. לפנות למרצה ו/או אל המתרגלות בכל עת שתרצה. ובכל שאלה.

חובות הקורס המותאמות לשנה"ל תשפ"ד:

- הגשת 3 תרגילים מתוך 5 אפשריים. תהיה הזדמנות להגיש תרגיל רביעי והציון יינתן עבור 3 הגבוהים מביניהם.
- הגשת עבודת אמצע – **תינתן אפשרות להגשה בזוגות.**
- מבחן או מטלה מסכמת בסיום הקורס (תקופת המבחנים של סמסטר ב').

סוג המטלות:

- תרגילים – עבודה בהיקף של 550 מילים אשר בה תתבקשו לנתח סוגייה תיאורטית-פוליטית לאור טקסט אחד או שניים.
- עבודת אמצע – עבודה בהיקף של 1,000-1,500 מילים אשר בה תתבקשו לדון בסוגייה קונקרטית לאור שני טקסטים.

ציונים והערכה:

מטלה	משקל	סה"כ מהציון
תרגילים	10 נקודות עבור כל תרגיל	30%
עבודת אמצע	20 נקודות	20%
מבחן / מטלה מסכמת	50 נקודות	50%

* סטודנטים. ות מהמחלקה לפוליטיקה וממשל צריכים ציון משוקלל 70 על מנת לעבור את המבוא.

הנחיות כלליות:

1. את המטלות השונות (תרגילים, עבודת אמצע) יש להגיש דרך מערכת המודל.
2. את המטלות יש להגיש בהתאם לכללי האתיקה האקדמית המפורטים במזכירות האקדמית. במילים אחרות, המטלות צריכות להיות מקוריות ופרי עבודתכם. בלבד.

מקורות חומרי עזר שימושיים לקורס:

- אבינרי, שלמה (1986), רשות הרבים: שיחות על מחשבה מדינית, תל אביב: ספרית פועלים.
- אדמס איאן, דייסון ר"ו (2008), חמישים הוגים פוליטיים: מאפלטון עד רולס, תל אביב: רסלינג.
- גורביץ' דוד, ערב דן (2012), אנציקלופדיה של הרעיונות, תל אביב: בבל.
- *זמין אונליין: [/https://haraayonot.com/](https://haraayonot.com/)
- דהאן יוסי (2014), תיאוריות של צדק חברתי, תל אביב: האוניברסיטה הפתוחה.
- וינריב אלעזר (2008), בעיות בפילוסופיה של המוסר, תל אביב: האוניברסיטה הפתוחה.
- מפתח: כתב עת לקסיקלי למחשבה פוליטית, [/https://mafteakh.org](https://mafteakh.org)
- ריי ג'ונתן, אורמסון ג'יימס א', (2007), האנציקלופדיה לפילוסופיה מערבית: הוגים ומושגים, תל אביב: רסלינג.
- Stanford Encyclopedia of Philosophy, <https://plato.stanford.edu/>

שיעור 1 - מבוא: מבנה הקורס, מהי מחשבה מדינית? מה הטעם בפילוסופיה פוליטית?

חלק א' - תורת המידות: מהו הטוב?

שיעורים 2+3 - דאונטולוגיה: תועלתנות

גיון סטיוארט מיל, (1933), התועלתיות [1863], ירושלים: הוצאת מאגנס, פרקים 1-3, ע"מ 1-82
* קריאת רשות – גירמי בנתם (1990), "הקדמה לעקרונות המוסר והחקיקה" [1780], בתוך זיסר ב', וצור ד'
(עורכים), המחשבה המדינית מבחר כתבים, עמ' 338-355.

עמנואל קאנט, (1950), הנחת יסוד למטפיסיקה של המידות [1785], ירושלים: הוצאת מאגנס, הקדמה, פרק א, עמ' 5-45.
* קריאת רשות – פרק ב' באותו הספר (עמ' 131-45)

שיעורים 4+5 - המידה הטובה של האדם מול הטוב הפוליטי

אריסטו (1973), אתיקה: מהדורת ניקומאכוס, תל אביב: שוקן, ספרים א'-ב', (ע"מ 15-56).

ניקולו מקיאוולי, (2003), הנסיך [1532], ירושלים: הוצאת שלם, פרקים א'-ב', יד-יט (ע"מ 5-8, 69-100).

חלק ב' – סמכות פוליטית: למה צריך שלטון?

שיעורים 6-9, תפישות שונות בנוגע ל'מצב הטבע' והאמנה החברתית הנגזרת מכך

תומאס הובס (2009), לוינתן [1651], ירושלים: הוצאת שלם, חלק א', פרקים י"ג – ט"ו (ע"מ 86-112) י"ז-י"ח (117-129).

גיון לוק (1959), המסכת השנייה על הממשל המדיני [1651], ירושלים: הוצאת מאגנס, פרקים ב'-ה' (ע"מ 4-39).

ז'אן ז'אק רוסו (1992) "המאמר על המקור והיסודות לאי-השוויון בין בני-האדם" [1754], בתוך מאמרים, ירושלים:
הוצאת מגנס, חלק ראשון ע"מ 120-161; חלק שני, ע"מ 161-201.

חלק ג' – מיהו השליט: מי מחליט?

שיעור 10-11 - המלך הפילוסוף נגד הדמוקרטיה

אפלטון, "פוליטיאה", בתוך כתבי אפלטון, ת"א וירושלים: שוקן, כרך ב':

משל הקברניט (ספר ו' 488-489, ע"מ 384-385); משל המערה (ספר ז' 514-518, ע"מ 421-426); פרק ח' (ע"מ 461-501).
* קריאת רשות:

משל המתכות (ספר ג' 415, ע"מ 283-284); משל השמש (ספר ו' 504-509, ע"מ 408-417), משל הקו המחולק
(ספר ו' 509-511, ע"מ 417-420)

*** חופשת סמסטר + חופש פסח (17.3-29.4) ***

שיעור 12 – הרצון הכללי

ז'אן ז'אק רוסו (2006), האמנה החברתית [1762], ת"א: רסלינג.

ספר א', פרקים א-ח (ע"מ 47-64), ספר ב', פרקים א-ז (ע"מ 69-88).

* קריאת רשות (מומלצת):

ספר ג', פרקים א-ד', פרק י' (ע"מ 101-116, 131-134), ספר ד' פרקים א-ג (ע"מ 149-157).

שיעור 13 – ממש ייצוגי

גיון סטיוארט מיל (1947), ממשל של נציגים [1861], ירושלים: מאגנס. פרקים ג-ד, (ע"מ 83-44)

חלק ד' - שוויון, חירות, אחווה: אילו ערכים ועקרונות מקדמים בפוליטיקה?

שיעור 14 – הנאורות והסובייקט האוטונומי-רציונלי

קאנט, ע. (2009), "תשובה לשאלה: מהי נאורות?" [1784] בתוך, כתבים פוליטיים, ת"א: רסלינג, עמ' 7-16.

שיעור 15 – שמרנות פוליטית

אדמונד ברק (1999), מחשבות על המהפכה בצרפת [1790], ירושלים: הוצאת שלם, פרקים ראשון ושני, עמ' 26-75.

שיעורים 16-17 המאבק לשוויון וסולידריות: דיאלקטיקה מטריאלית, מלחמת מעמדות, ושחרור האדם

קארל מארקס, ק. (1965) "האידיאולוגיה הגרמנית" [1845], בתוך כתבי שחרות (עריכה ותרגום: שלמה אבינרי),

ירושלים: הוצאת הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, עמ' 223-234, 242-254, 273-279.

קארל מארקס ופרידריך אנגלס (1998), המניפסט הקומוניסטי [1848] (בעריכת בנימין כהן), תל אביב: הוצאת הקבוץ

המאוחד 1998 (בעריכת בנימין כהן), עמ' 37-63.

שיעור 18 – חירות ליברלית

גיון סטיוארט מיל, על החירות [1859], ירושלים: הוצאת שלם, פרק א' (ע"מ 3-19), פרק ד', (ע"מ 89-112).

חלק ה' - גבולות הדמוס ולקונות מרכזיות המסורת המערבית – את מי שכחנו?

שיעור 19 – פמיניזם

בל הוקס, "אחיות: סולידריות פוליטית בין נשים" [1984], ע"מ 223-243 בתוך למוד פמיניזם: מקראה, מאמרים

ומסמכי יסוד במחשבה פמיניסטית בעריכת: באום דלית, אמיר דלילה, ברייר-גארב רונה, בלוביץ' יפה, גריינימן דבורה,

הלוי שרון, חרובי דינה, פוגל-ביז'אווי סילביה, תל אביב: הוצאת הקיבוץ המאוחד, סדרת מגדרים (2006).

שיעור 20 - הרצאת אורחת

יעודכן בהמשך

חלק ו' - הטוב המשותף וסיכום

שיעור 21 – קהילה והטוב המשותף

אריסטו, (2009), פוליטיקה, ת"א: רסלינג, ספר א' סעיפים 1-7, עמ' 23-39, ספר ב' סעיפים 1-5, עמ' 61-77, וספר ג',

סעיפים 1-12, עמ' 119-153.

שיעור 22 – סיכום והכנה למבחן / מטלה מסכמת